

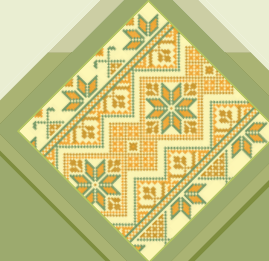
КРОССЕКТОРАЛЬНИЙ ПРОЄКТ
«УКРАЇНА: ІСТОРІЯ, КУЛЬТУРА, ІДЕНТИЧНІСТЬ»

Всеукраїнська науково-практична конференція
з міжнародною участю

ЕТНОКУЛЬТУРНЕ РОЗМАЇТТЯ УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНА ЄДНІСТЬ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПОСТУП

22-24 СЕРПНЯ
2024 РОКУ, ОДЕСА

«Етнокультурне розмаїття України: загальнонаціональна єдність та євроінтеграційний поступ»

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України
Одеська національна наукова бібліотека

**ЕТНОКУЛЬТУРНЕ РОЗМАЇТТЯ УКРАЇНИ:
ЗАГАЛЬНОНАЦІОНАЛЬНА ЄДНІСТЬ
ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ПОСТУП**

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції

Одеса, 22-24 серпня 2024 року

Одеса, 2025

УДК 008:39](477)(06)

Е 88

Упорядники:

М.В. Миргород, С.М. Герасимова

Відповідальна за випуск

Л.В. Арюпіна

Редактори:

Н.Г. Майданюк, І.С. Шелестович

Е 88 **Етнокультурне розмаїття України: загальнонаціональна єдність та євроінтеграційний поступ : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Одеса, 22-24 серп. 2024 р. / упоряд.: М.В. Миргород, С.М. Герасимова ; відп. за вип. Л.В. Арюпіна ; ред.: Н.Г. Майданюк, І.С. Шелестович. – Одеса, 2025. – 192 с.**

До видання увійшли тексти доповідей, прочитаних на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Етнокультурне розмаїття України: загальнонаціональна єдність та євроінтеграційний поступ» (м. Одеса, 22–24 серпня 2024 р.). Представлені публікації містять теоретичні та практичні розробки українських учених, освітян, педагогів, фахівців бібліотек, архівів, музеїв України з актуальних питань охорони, вивчення та популяризації культурної спадщини етнічних спільнот України та багато-національної історико-культурної спадщини; краєзнавчі й історико-біографічні дослідження.

Для фахівців та широкого кола читачів.

Відповідальність за зміст матеріалів, автентичність цитат, вірність посилань несуть автори публікацій.

УДК 008:39](477)(06)

ISBN

© ОННБ, 2025

© Автори статей, 2025

© І. М. Свістунова, обкладинка, 2025

Тамара КУХАРУК,

завідувач відділу соціокультурної діяльності

Одеської національної наукової бібліотеки.

м. Одеса, Україна

МЕМОРІАЛІЗАЦІЯ ПОДІЙ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ЯК КОНСОЛІДУЮЧА ПЛАТФОРМА У ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ: З ДОСВІДУ РОБОТИ ОДЕСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

Війна Росії проти України, що розпочалась у лютому 2014 р. з тимчасової окупації АР Крим та окремих районів Донецької та Луганської областей, до 2022 р. тривала у форматі АТО та ООС. 24 лютого 2022 р. росія вдалася до повномасштабної агресії проти України.

Війна посилила консолідацію української нації. Національна єдність стала основою успішного спротиву. Війна триває вже третій рік. Вона впливає на життя українців, а її наслідки матимуть вплив на українську та світову спільноту і після закінчення бойових дій. Історія сучасної російсько-української війни посяде головне місце в новітній українській історії та національній пам'яті.

З перших днів агресії Росії проти України відбувається документування воєнних подій: фіксуються та оприлюднюються відомості про загиблих та постраждалих, перебіг окремих подій російсько-української війни та героїчного спротиву нашого народу, свідчення тих, хто пережив і бачив на власні очі злочини окупантів; виокремлюються моральні та матеріальні втрати, обсяги гуманітарної та іншої допомоги тощо.

Нині Українська держава та суспільство роблять усе можливе, щоб зберегти правду і пам'ять про війну: про героїчний спротив жителів міст і містечок; про загиблих захисників і захисниць, воїнів ЗСУ і цивільних осіб; щоб вшанувати українців, які проявили і проявляють мужність і героїзм у боротьбі проти жорстокого і цинічного агресора.

Вийшло чимало публікацій на електронних ресурсах та у друкованих ЗМІ, статей у популярних та наукових журналах. У деяких, наприклад в «Українському історичному журналі», створе-

но вже окрему рубрику, що висвітлює події та подає аналітику російсько-української війни. З'явився певний пласт літератури – наукової, публіцистичної, художньої, мистецької, що висвітлює різні аспекти цієї теми.

«На третьому році війни ми повинні говорити, що підхід до меморіалізації пам'яті про цю війну має бути систематизований... Концепт меморіалізації об'єднає нас усіх... Пам'ять важлива для наступних поколінь як приклад життя та приклад цінностей, якими воно має бути сповнене», – зазначив в.о. Міністра культури та інформаційної політики України Ростислав Карандєєв та анонсував розробку Концепції меморіалізації спільно з Інститутом національної пам'яті.

У цьому напрямі роботи дієвим є досвід бібліотек як освітніх соціокультурних установ, що не тільки збирають, зберігають і популяризують видання, що висвітлюють тему російсько-української війни, а й організують і проводять різноманітні комплексні заходи з комеморації та меморіалізації російсько-української війни. Важливими у цьому аспекті є презентації нових видань за участі авторів-воїнів ЗСУ. Такі заходи, що залучають до спілкування провідних науковців, фахівців, громадських діячів, представників благодійних і волонтерських фондів, студентську молодь, зазвичай, збирають численну різновікову аудиторію, мають резонанс у ЗМІ та у культурному житті суспільства.

З досвіду роботи ОННБ

Знаковою у цьому плані стала творча зустріч з відомим публіцистом і телеведучим, нині військовослужбовцем ЗСУ Павлом Казаріним та презентація його книжки «Дикий Захід Східної Європи», що стала переможцем конкурсу «Книга року ВВС» (2022) у категорії «Есеїстика». На зустріч прийшли більше 200 осіб (офлайн). Змістовне спілкування з автором тривало понад 2 години.

Резонансними подіями стали також презентації:

- збірки репортажів «Деокупація. Історії опору українців. 2022» та зустріч з її автором Богданом Логвиненком, журналістом, засновником проекту Ukraïner. У збірці зворушливо описано поїздки деокупованими територіями України у квітні – листопаді 2022 року. Зміст книжки структурований за хронологією звільнення Збройними силами України окупованих росіянами міст: Буча, Гостомель, Тростянець, Ізюм, Лиман, Херсон. У репортажах – історії українських військових, співробітників поліції, волонтерів і простих громадян України;

- творча зустріч із В'ячеславом Раєвським, письменником, офіцером ЗСУ, та презентація його збірки оповідань «ПозитиVV. Спогади. Від радянського курсанта до захисника України»;

- «Двічі живий»: творча зустріч з письменником Віталієм Запекою (у рамках XXIV Всеукраїнської виставки-форуму «Українська книга на Одещині»). Віталій Запека – доброволець, учасник російсько-української війни з позивним «Спілберг», лауреат Міжнародної літературної премії «Воїн світла»;

- презентація книжки колишнього військовослужбовця Збройних сил України, захисника Донецького аеропорту, Героя України Олександра Терещенка «Життя після 16:30»;

- презентація книжки «Вірність. Мужність. Сила. Герої Військово-Морських сил Збройних сил України». Видання приурочене до професійного свята військовослужбовців і працівників ВМС ЗСУ. Захід відбувся за участі автора книжки, начальника служби зв'язків з громадськістю Командування ВМС ЗСУ, капітана 2-го рангу Олега Чалика.

У ланцюжку презентацій хочеться звернути увагу на презентацію збірки поезій «Я птах між тенет» Іллі Чернілевського – 30-річного полеглого захисника України, талановитого поета, перекладача, співака, композитора, актора. У презентації взяли участь провідні науковці, представники громадської організації «Ветеранс ХАБ ОДЕСА». Дуже цінними для нас, бібліотекарів – організаторів презентації, стали щирі слова вдячності від бабусі загиблого поета і воїна – Валентини Кирилівни Борисенко, етнолог, історика культури, доктора історичних наук, професора.

Зацікавленість з боку користувачів бібліотеки та культурної спільноти міста викликали презентації видань про нинішню російсько-українську війну, авторами яких є цивільні люди: митці, літератори, журналісти, що пережили певні події та знайшли у собі сили поділитися власними думками, свідченнями, драматичними спогадами:

- презентація новинок харківського видавництва «Ранок»: «Чернігів-2022. Війна цивільними очима» архітектора з Чернігова Олени Грицюк та «Підвальні хроніки» одеської художниці Ірини Потапенко і зустріч з авторками (у форматі онлайн-офлайн);

- зустріч з письменниками, сценаристами, режисерами, членами Національної спілки кінематографістів України – Сергієм Дзубою і Артемієм Кірсановим та презентація їх книжок «Позивний “Бандерас”», «Позивний Бандерас. Операція “Томос”», «Заборонений»;

- презентація книжки Бориса Тинки «Одеса 4.5.0.». Борис Тинка – поляк, сертифікований гід по Одесі, амбасадор Одеси в Польщі. У творчому доробку pana Бориса – путівники по Одесі, Києву, Львову. Після 24 лютого 2022 р. він залишився в Одесі та почав активно займатися організацією гуманітарної допомоги з Польщі. Книжка «Одеса 4.5.0.» – це щоденник, який Тинка вів з першого дня повномасштабного вторгнення Росії в Україну;

- презентація монографії «Російсько-українська війна: погляд кримінолога» (Київ, 2023) за участі (онлайн) автора – Івана Богатирьова, доктора юридичних наук, професора, науковця-кримінолога, заслуженого діяча науки і техніки України;

- творча зустріч з поетом Тарасом Федюком, президентом Асоціації українських письменників, лауреатом Національної премії України імені Т.Г. Шевченка (2007), засновником поетичної серії «Зона Овідія». Він читав свої нові вірші, в яких закарбовані події цієї війни.

Заслужують на увагу тематичні комплексні заходи, що проходять у бібліотеці:

- цикл лекцій, присвячених передумовам і перебігу російсько-української війни, Олександра Музичка, доктора історичних наук, професора кафедри історії України ОНУ ім. І.І. Мечникова: «Уроки одного року тисячолітньої війни», «День Героїв України: історія та сенс величного свята»; «Боротьба українців за подальше самоствердження на початку XXI ст. в умовах наростання російської загрози» та ін., які супроводжувалися тематичними книжковими виставками;

- виставкова акція «Нескорені війною»: до 10-х роковин початку російського збройного вторгнення в Україну (20.02.2014), яка включала книжкову експозицію, що постійно поповнювалася новими виданнями, та цикл оглядів, лекцій (наприклад: «Усна історія як важлива складова наукового історіографічного дослідження подій сучасної російсько-української війни»; лектор Н. Петрова, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології, етнології та всесвітньої історії, заступник декана факультету історії та філософії з наукової роботи ОНУ імені І.І. Мечникова), обговорень окремих видань, що їх проводили бібліотекарі, науковці (передусім, історики). Впродовж 2024 р. було проведено 8 таких зустрічей, цільова аудиторія – студентська молодь, яка доволі активно включалася в обговорення та доводила власну обізнаність і національну свідомість, демонструвала зацікавленість новою літературою;

- у рамках Національного тижня читання «Ріки незмінно течуть додому» була проведена творча зустріч з одеськими поетами «СЛОВО – світ у моїй хаті». Власні вірші про російсько-українську війну читали: Є. Заславська, Є. Краснаярова, М. Галіна, В. Іллінська, К. Остапенко (усі – члени творчого об'єднання «Одеса – місто літератури ЮНЕСКО»).

У центрі уваги користувачів бібліотеки (онлайн та офлайн) – книжкові (традиційні та електронні) виставки, які розповідають про українців, що загинули, відстоюючи нашу незалежність, свободу й майбутнє:

«Письменники, яких забрала війна» – у рамках відкриття конкурсу читацьких відгуків «Книголюб – 2024»; «Герої не вмирають» до Дня пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України; «Шлях нескорених»; «Непереможені»; «Пам'ятаємо – перемаємо!» до Дня пам'яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, де окремим розділом представлено книжки про передумови, перебіг та події нинішньої російсько-української війни та про сучасних героїв; «Пережити і розповісти: із воєнних щоденників» та інші.

Перегляди деяких із зазначених електронних виставок (електронні версії традиційних виставок) фіксують понад 2000 відвідань. Важливо, що такі виставки є доступними для перегляду і роботи користувачам з інвалідністю. Розділи, що розкривають основні події нинішньої російсько-української війни, розповідають про героїв-воїнів ЗСУ, волонтерів, містять також тематичні книжкові виставки, присвячені визначним і святковим дням в українському календарі визначних і пам'ятних дат (наприклад, книжкові експозиції: «І є держава Україна, і є нескорений народ!» до Дня Державності України; «Україна – ЮНЕСКО: історія і сьогодення» до 70-ї річниці членства України в ЮНЕСКО; «За покликом серця» до Дня українського добровольця та ін.).

Значною подією у культурному житті міста є мистецькі проекти, що їх у партнерстві з митцями (Одеським відділенням НСХУ) організує і втілює бібліотека:

- виставки картин «War Black Sea» художника Стаса Жалобнюка. Роботи митця закликають поміркувати, чи здатний живопис осягнути весь жах, який принесла в Україну російська армія, та усвідомити, яку загрозу несе країна-агресор всьому цивілізованому світу;

- мистецька експозиція «ВоляНеСмерть»: колекція дизайнерського одягу, створеного художником-дизайнером Володи-

миром Уманенком у перші місяці повномасштабного вторгнення РФ на територію України;

- презентація художнього альбому та виставка творів київського художника Володимира Реброва «Війна очима українського художника», творча зустріч з митцем та виставка його графічних робіт та інші проекти.

Хочеться окремо відзначити роботу бібліотеки, яка допомагає ретельніше підійти до висвітлення теми російсько-української війни.

Патріотична акція, яку з 2014 р. проводить наша книгозбірня – «Бібліотека – українському воїну» – формування і передача до військових частин нових видань наукової і популярної літератури, переважно, новинок вітчизняної літератури. Ця акція відбувалася, зазвичай, у рамках Всеукраїнської виставки-форуму «Українська книга на Одещині» та до Дня захисників і захисниць України. А з 2022 р. до цієї акції додалися заходи, що проходили у рамках бібліотечного проєкту до Міжнародного дня дарування книг («Велика Одеська Бібліоніч»), та заходи до Всеукраїнського дня бібліотек. Працівники ОННБ з бібліотечним творчим «десантом» їдуть (за попередньою домовленістю) у медичний заклад, де проходять реабілітацію поранені воїни ЗСУ. У програмі таких зустрічей: книжкова виставка та бібліографічний огляд новинок різножанрової літератури, передача воїнам наукових і популярних видань, коротка концертна програма. За цей час військово-службовцям передано понад 20 000 примірників нових видань.

З 2022 р. періодично влаштовується акція – «Культурний фронт – воєнному фронту» – колективний донат: збір коштів для передачі у фонд «Повернись живим».

Проаналізувавши соціокультурну роботу ОННБ з комеморації та меморіалізації російсько-української війни, можна зробити висновки, що вона об'єднує навколо бібліотеки та залучає до співпраці у різноманітних проєктах і заходах провідних науковців, фахівців, митців, громадських діячів, презентуючи їх науковий і творчий доробок; розширює коло співпраці з державними інституціями та громадськими організаціями («Ветеранс хаб Одеса», Південний міжрегіональний відділ Управління забезпечення реалізації політики національної пам'яті в регіонах та інші), і безпосередньо займається питаннями меморіалізації російсько-української війни і надає методичні та інформаційну допомогу. Все це робить бібліотеку своєрідним інформаційно-культурним та інтелектуальним майданчиком, патріотичним

і, водночас, креативним простором, який консолідує людей різного віку, що мають можливість знаходити потрібну інформацію, висловлювати власні ідеї, думки і ділитися творчими напрацюваннями у загальній справі меморіалізації російсько-української війни; сприяє вивченню та популяризації вітчизняних видань та інших інформаційних ресурсів, що розповідають і доносять правдиву інформацію про нинішню російсько-українську війну; допомагає вивченню та систематизації запитів на нову літературу з боку військовослужбовців.